

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Приносът на гражданското общество към екологичната програма и устойчивото развитие на Западните Балкани като част от процеса на присъединяване към ЕС“

(становище по собствена инициатива)

(2020/C 429/16)

Докладчик: **Dragica MARTINOVIĆ DŽAMONJA**

Съдокладчик: **Pierre JEAN COULON**

Решение на Пленарната асамблея	20.2.2020 г.
Правно основание	член 32, параграф 2 от Правилника за дейността Становище по собствена инициатива
Компетентна секция	„Външни отношения“ (REX)
Приемане от секцията	24.7.2020 г.
Приемане на пленарна сесия	18.9.2020 г.
Пленарна сесия №	554
Резултат от гласуването	215/1/3 („за“/„против“/„въздържал се“)

1. Заключение и препоръки

1.1. Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК) подкрепи и продължава силно да препоръчва разширяването на Европейския съюз (ЕС) с шестте държави от Западните Балкани ⁽¹⁾, при условие че изпълнят необходимите критерии за членство.

1.2. В това отношение ЕИСК приветства действията на Европейската комисия що се отнася до преразгледаната методология, даваща възможност за започване на преговори за присъединяване със Северна Македония и Албания, и усилията ѝ за постигане на по-динамичен и предсказуем процес. ЕИСК обаче призовава за засилване на ролята на социалните партньори и организациите на гражданското общество (ОГО).

1.3. ЕИСК счита, че възстановяването от кризата, породена от COVID-19, следва да потвърди екологичните политики, както и че преходът към зелена икономика трябва да бъде неразделна част от един всеобхватен и ориентиран към бъдещето план за възстановяване в Западните Балкани ⁽²⁾. За тази цел ЕИСК приветства обявения от Европейската комисия пакет за помощ за възстановяване за Западните Балкани.

1.4. ЕИСК счита, че Западните Балкани следва да бъдат привлечени и включени във важни европейски политики и инициативи, което поради тяхното географско местоположение важи особено за Европейския зелен пакт.

1.5. Предвид необходимите значителни инвестиции и регулаторни промени ЕИСК категорично счита, че социалните партньори и ОГО трябва да играят особено важна роля в прехода към по-екологосъобразно и по-устойчиво общество, особено що се отнася до специфичния политически контекст в Западните Балкани.

1.6. ЕИСК отново подчертава колко е важно да се гарантира свободата на сдружаване, да се осигури благоприятно гражданско пространство, както и необходимост от засилване на подкрепата за изграждане на капацитет на ОГО за силен и ефективен граждански диалог.

⁽¹⁾ Албания, Босна и Херцеговина, Косово (названието не засяга позицията по отношение на статута и е съобразено с Резолюция 1244/99 на Съвета за сигурност на ООН и становището на Международния съд относно обявяването на независимост от страна на Косово), Северна Македония, Сърбия, Черна гора.

⁽²⁾ COM(2020) 315 final (29.4.2020 г.) *Съобщение относно „Подкрепа за Западните Балкани за борба с COVID-19 и за възстановяване след пандемията“.*

1.7. ЕИСК припомня, че Западните Балкани са силно чувствителни към въздействието на изменението на климата, водещо до увреждане на общото здраве и на икономиката, и се нуждаят от спешни действия за подобряване на качеството на живот на своите граждани, особено на децата и младите хора, чрез справедлив преход към един по-екологосъобразен модел, като се отчита принципът „никой да не бъде изоставен“.

1.8. ЕИСК призовава бъдещите действия за по-екологосъобразни Западни Балкани да бъдат адаптирани към специфичните предизвикателства и потребности на региона, включително адекватна регулаторна рамка, трансгранични дейности, иновативни технологични решения, местно производство и потребление на енергия и енергийна ефективност, устойчив градски транспорт, сухопътни и железопътни мрежи, ангажиране на публичния и частния сектор, ИКТ и внедряване на бърз интернет, мерки в областта на хранително-вкусовата промишленост и др.

1.9. ЕИСК счита, че предизвикателствата по отношение на декарбонизацията, отстраняването на замърсителите на въздуха, водата и почвата, свързаността и изменението на климата в Западните Балкани могат да бъдат превърнати във възможности чрез инвестиции в научни изследвания и иновации, изучаване и възприемане на алтернативни подходи, кръгова икономика, управление на отпадъците, решения за по-екологосъобразна енергия и свързаност, както и активни мерки за опазване на богатото биологично разнообразие на региона.

1.10. ЕИСК подчертава значението на развиването на „зелени“ умения в рамките на активни национални и регионални стратегии за образование/обучение и за умения с особен акцент върху равенството между половете в сътрудничество със съответните участници и в рамките на ефективен социален диалог.

1.11. ЕИСК подчертава, че в Западните Балкани е необходимо да се прилагат по подходящ начин доброто управление и демократичните институции, принципите на правовата държава, успешните политики за борба с корупцията, борбата с организираната престъпност, зачитането на правата на човека и сигурността. Тъй като екологизирането на икономиката се нуждае от значителни инвестиции, е жизненоважно да се припомни, че принципите на правовата държава са ключов фактор за гарантирането на ефективна стопанска среда и за привличането на частни и преки чуждестранни инвестиции.

2. Интеграцията на Западните Балкани в ЕС

2.1. ЕИСК категорично подкрепи разширяването на Европейския съюз (ЕС) с шестте държави от Западните Балкани, при условие че изпълнят необходимите критерии за членство. Той създаде много силна мрежа със социалните партньори и ОГО в региона и пое категоричен ангажимент да гарантира, че техният глас ще бъде чул.

2.2. ЕИСК приветства солидарността с държавите от Западните Балкани, изразени от европейските лидери по време на срещата на високо равнище на 6 май 2020 г. в Загреб, но припомня своя принос ⁽³⁾, като подчертава необходимостта от по-голям ангажимент по отношение на разширяването в бъдеще, и изразява съжаление във връзка с недостатъчното признаване на значението на гласа на гражданското общество.

2.3. ЕИСК приветства съобщението „Засилване на процеса на разширяване — надеждна перспектива за членство в ЕС за Западните Балкани“ ⁽⁴⁾, в което се предлага преразгледана методология за страните кандидатки, като целта е да се постигне по-надежден процес за осъществяване на разширяването, но със съжаление отбелязва недостатъчното признаване на ролята на социалните партньори и на ОГО.

2.4. ЕИСК призовава Европейската комисия да подсили ролята на гражданското общество в наблюдението на действията на правителствата при изпълнението на необходимите критерии за присъединяване, особено що се отнася до основните теми, както и главата „Екологична програма и устойчива свързаност“.

2.5. ЕИСК подкрепя пакета от мерки за помощ на Европейската комисия, който подкрепя Западните Балкани в усилията им да противодействат на въздействието от разпространението на COVID-19, както е описано подробно в съобщението относно действията на ЕС за глобално реагиране на COVID-19 ⁽⁵⁾ от страна на ЕС и в съобщението относно подкрепата за Западните Балкани за борба с COVID-19 и за възстановяване след пандемията ⁽⁶⁾.

2.6. Въпреки нарастването на ангажиментите му към региона по отношение както на отговора на кризата, така и на бъдещия икономически и инвестиционен план за Западните Балкани, ЕИСК призовава за по-голямо настояване за реформи и обвързване на ангажирането на ЕС с условия за демократични реформи и зачитане на основни европейски ценности, като например принципите на правовата държава и основните права.

⁽³⁾ Принос на ЕИСК за срещата на високо равнище ЕС — Западни Балкани на 6 май 2020 г. (28.4.2020 г.).

<https://www.eesc.europa.eu/bg/news-media/presentations/eescs-external-relation-section-contribution-eu-western-balkans-summit-6-may-2020>

⁽⁴⁾ COM(2020) 57 final (5.2.2020 г.) „Засилване на процеса на разширяване — надеждна перспектива за членство в ЕС за Западните Балкани“.

⁽⁵⁾ JOIN(2020) 11 (8.4.2020 г.) „Съобщение относно действията на ЕС за глобално реагиране на COVID-19“.

⁽⁶⁾ COM(2020) 315 final (29.4.2020 г.) Съобщение относно „Подкрепа за Западните Балкани за борба с COVID-19 и за възстановяване след пандемията“.

2.7. ЕИСК отново повтаря убеждението си, че социалните партньори и други организации на гражданското общество както на равнището на ЕС, така и на национално равнище трябва да бъдат ангажирани пълноценно в целия процес на интеграция на Западните Балкани в ЕС. Необходимо е техният капацитет да се укрепи чрез техническа и икономическа подкрепа, като се улесни достъпът им до европейски източници на финансиране и се ангажират изцяло в процеса на преговорите за присъединяване⁽⁷⁾.

3. Зеленият пакт — важен аспект от интеграцията на Западните Балкани в ЕС

3.1. ЕИСК счита, че Западните Балкани следва да продължат да се придържат към насоките, целите и ценностите на ЕС, а ЕС следва да се стреми да включва Западните Балкани в своите инициативи. Това важи особено за Европейския зелен пакт, който трябва да включи Западните Балкани поради самото им географско местоположение — в сърцето на европейския континент, оградени от всички страни от ЕС. Следователно не е изненадващо, че в съобщението относно Зеления пакт от 11 декември 2019 г. се обявява конкретно „Зелена програма за Западните Балкани“⁽⁸⁾ в рамките на икономическия и инвестиционен план за Западните Балкани, който предстои да бъде представен в края на 2020 г.

3.2. ЕИСК призовава зелената програма за Западните Балкани ефективно да засили и насърчи регионалното сътрудничество, особено в секторите на енергетиката и транспорта. Активното участие и ангажираност на социалните партньори и на ОГО в съществуващите общности, договори и инициативи в областта на регионалното сътрудничество са от основно значение за благосъстоянието и здравето на гражданите в региона, като същевременно разкриват потенциала на екологосъобразната, нисковъглеродна и кръгова икономика на Западните Балкани. В зелената програма за Западните Балкани тези проблеми следва да бъдат разглеждани посредством пет тематични стълба: 1)°декарбонизация, 2)°кръгова икономика, 3)°биологично разнообразие, 4)°замърсяване и 5)°мерки в областта на хранително-вкусовата промишленост.

3.3. ЕИСК споделя виждането, че влиянието на предизвиканата от COVID-19 криза върху гражданите и предприятията е огромно, което налага преосмисляне на целите на политиката. ЕИСК обаче счита, че преходът към зелена икономика трябва да бъде неразделна част от един всеобхватен план за възстановяване, който следва да бъде ориентиран към бъдещето и да включва мащабни публични и частни инвестиции в транспортни и енергийни връзки, икономии на енергия от страна на търсенето и по-екологосъобразни технологии, като например слънчеви, вятърни батерии, батерии с чист водород и улавяне на CO₂, при които влиянието върху околната среда и хората се избягва или се свежда до минимум.

3.4. ЕИСК отбелязва със съжаление някои тревожни анализи и тенденции в региона, които изискват спешни действия. Икономиките в Западните Балкани все още зависят до голяма степен от твърдите изкопаеми горива и са силно енергоемки. Регионът е тежко засегнат от изменението на климата (суши, наводнения) и се очаква в края на века температурата да се повиши с до 4 °C⁽⁹⁾. По-голямата част от автомобилния транспорт се осъществява с по-стари превозни средства с по-висок разход на гориво. Някои от градовете в региона са начело на европейската класация за замърсяване с прахови частици 2,5 и 10,0 (Сараево, Прищина, Скопие, Белград).

3.5. ЕИСК обаче припомня, че регионът има значителен потенциал за енергия от възобновяеми източници (водна, вятърна и слънчева), както и значителен потенциал за природни ресурси и изключително биологично разнообразие. Предизвикателствата, пред които е изправен регионът по отношение на декарбонизацията, отстраняването на замърсителите на въздуха, водата и почвата, свързаността и изменението на климата, могат да бъдат превърнати във възможности чрез научни изследвания и иновации, като се възприемат алтернативни подходи, кръгова икономика, управление на отпадъците, решения за по-екологосъобразна енергия, решения за енергийна ефективност и свързаност.

3.6. ЕИСК припомня, че на срещата на върха за Западните Балкани в Познан⁽¹⁰⁾ ЕС потвърди ангажимента си в областта на околната среда и климата, като одобри съвместната декларация „Преход към чиста енергия в Западните Балкани“ от 21 февруари 2019 г.

⁽⁷⁾ ОВ С 262, 25.7.2018 г., стр. 15.

⁽⁸⁾ SOM(2019) 640 final (11.12.2019 г.) Приложение към Европейския зелен пакт.

⁽⁹⁾ <https://www.rcc.int/pubs/62>.

⁽¹⁰⁾ Част от инициативата „Западни Балкани 6“ (известна и като Берлинския процес), която стартира през 2014 г., има за цел да подкрепи шестте договарящи се страни от енергийната общност в Югоизточна Европа: Албания, Босна и Херцеговина, Косово*, Северна Македония, Сърбия и Черна гора, да засилят регионалното сътрудничество и да създават устойчив растеж и работни места.

3.7. Преходът от основани на изкопаеми горива към екологосъобразни икономики включва и взаимосвързаност, обхващаща както инфраструктурите в областта на енергетиката, транспорта и разпространението, така и програмата в областта на цифровите технологии. При постигането на прехода към по-екологосъобразна икономика стопанската дейност трябва да се разглежда като част от решението. С подходящата рамка и подкрепа преходът към въглеродна неутралност ще модернизира промишлеността и ще създаде нови висококачествени работни места и повече възможности за работа. Участието на социалните партньори, предприятията и другите сдружения на гражданското общество в Западните Балкани при формирането и прилагането на мерки за насърчване на интелигентна, кръгова и нисковъглеродна икономика е от съществено значение. В този процес социалните политики и социалният диалог са жизненоважна гаранция за приобщаващо общество, което се стреми към работа за всички и намалява неравенствата и изключването.

3.8. ЕИСК подчертава необходимостта от пълно ангажиране на социалните партньори и ОГО при определянето на устойчивото развитие като приоритетна политическа цел, като се насърчат „зелените“ инвестиции в региона. Академичните среди, работодателите и служителите, социалните катализатори, напр. предприемачите, медиите и религиозните или други лидери отвъд националните граници са важни проводници на приобщаващо и устойчиво развитие. Научните общности, културните групи, промишлените клъстери и сдруженията на потребителите разполагат, *наред с другото*, със значителен експертен опит за подкрепа на този важен за региона избор, като го направят правилният за икономиката и обществото.

3.9. В сътрудничество със съответните участници и в рамките на ефективен социален диалог, включващ студенти, преподаватели и родители, е необходимо в рамките на активни национални и регионални стратегии за образование/обучение и умения да бъдат развити „зелени“ умения за нисковъглеродна, ефективна по отношение на ресурсите и екологосъобразна икономика. При положение че преходът към кръгова икономика се възприема като стратегическа цел за Западните Балкани, насърчването на „зелените“ умения следва да бъде съобразено с националните стратегии за растеж, за да се гарантира, че инициативите за образование и обучение отговарят на националните стратегически цели и са подкрепени от достатъчно финансиране. ЕИСК призовава да се обърне специално внимание на участието на жените в разработването на политики в областта на образованието и обучението (повишаване на квалификацията и преквалификацията) и тяхното прилагане, за да се гарантира по-добро равенство между половете и по-справедлив преход към по-екологична икономика.

3.10. За справянето с безработицата и несъответствието между уменията и потребностите следва да бъде въведено по-добро прогнозиране на уменията, за да се гарантира, че уменията на студентите и на работната сила съответстват на търсените на пазара на труда, както и да бъде засилено професионалното образование и обучение (ПОО), по-специално системите за учене в процеса на работа и за дуално обучение, които помогнаха за успешното справяне с младежката безработица в някои държави — членки на ЕС. За да бъдат постигнати тези цели, следва да се търси и насърчава активното участие на предприятията и на техните стопански сдружения, като например търговските камари.

3.11. В прехода към нисковъглеродна икономика ЕИСК подкрепя принципа „никой да не бъде изоставен“. Следва да се обърне специално внимание на гражданите, особено на уязвимите групи, като се гарантира достъпна енергия на приемлива цена, както и че те могат да се възползват от помощта по линия на мерките за енергийна ефективност. Зависимите от въглища региони е необходимо да бъдат подпомогнати в справедливия си преход при разработването на планове за повторно развитие от долу нагоре, за да се намали загубата на работни места. Необходимо е потребителите да бъдат информирани, насочвани и ангажирани при приемането и показването на отговорно отношение, което ще допринесе за смекчаването на последиците от изменението на климата.

3.12. ЕИСК признава геополитическото и геоикономическото значение на региона за ЕС и призовава за бдителност по отношение на инвестициите от трети държави, при които често не се обръща достатъчно внимание на целите във връзка с устойчивостта. ЕИСК призовава властите и гражданското общество в региона да насърчат и да повишават осведомеността за положителното ангажиране и финансовата помощ от ЕС по отношение на внедряването на по-екологосъобразни технологии.

3.14. ЕИСК призовава за предварителна оценка на финансирането на свързани с развитието устойчиви дейности в Западните Балкани и за прилагането на принципа за обвързване на проектите с условия за устойчивост.

4. Изменението на климата и Западните Балкани

4.1. ЕИСК припомня, че Западните Балкани са силно чувствителни към въздействието на изменението на климата, тъй като в предходни години са преживяли наводнения и суши, нанесли много вреди. В проучването на Съвета за регионално сътрудничество⁽¹¹⁾ относно изменението на климата е отразено забелязано повишение на температурата с 1,2 °C, като до края на века се очаква допълнително увеличение от 1,7 — 4,0 °C. В допълнение са документирани и проблеми със замърсяването на въздуха, водещи до увреждане на общото здраве и икономиката.

⁽¹¹⁾ <https://www.rcc.int/pubs/62>

При положение че изменението на климата пречатства задоволяването на основните жизнени потребности (подслон, храна и вода), децата и младите хора са сред най-уязвимите, когато става въпрос за преки и непреки въздействия на изменението на климата, и това се засилва от пандемията от COVID- 19 ⁽¹²⁾.

4.2. ЕИСК признава значението на ангажиментите на държавите от Западните Балкани съгласно Парижкото споразумение относно изменението на климата от 2015 г. ⁽¹³⁾ за намаляване на емисиите на парникови газове, както и за увеличаване на целта за техния национално определен принос във времето в съответствие с най-новите научни данни. Освен правителствата, при прилагането на Парижкото споразумение изключително важна роля трябва да играят други заинтересовани страни, като например предприятия, градове и НПО.

4.3. ЕИСК също така признава ангажиментите на държавите съгласно целите на ООН за устойчиво развитие до 2030 г. — план за справяне с предизвикателствата пред устойчивото развитие, включително бедността, неравенството, изменението на климата, влошаването на състоянието на околната среда, мира и справедливостта. От първостепенно значение е и новият модел на развитие да се подкрепя от гражданите, предприятията, финансовия сектор във всяка една държава и в международен план.

4.4. ЕИСК осъзнава факта, че преговорите относно околната среда и изменението на климата представляват едни от най-трудните преговорни глави, особено по отношение на директивите, свързани със сериозни инвестиции, като например директивите за водите, отпадъците, промишлените емисии и директивите за търговия с емисии. Комитетът обаче счита, че изменението на климата налага радикални и трансформационни действия, които изискват не само хармонизация на политиките и законодателството, но и смяна на икономическия модел и преход към общество, което е въглеродно неутрално, устойчиво на изменението на климата и ефективно по отношение на ресурсите. По този начин стратегиите за климата или декарбонизацията на местно и национално равнище в действителност представляват нови стратегии за растеж.

4.5. Като осъзнава, че процесът на разработване на стратегия за климата изисква дълбоки реформи и промени във всички сектори, ЕИСК призовава държавите от Западните Балкани да разработят и да прилагат своите стратегии в съответствие с постиженията на правото на ЕС и да координират работата за разработване на дългосрочни стратегии за ниски емисии на парникови газове до 2050 г. като страни по РКООНИК с активното участие и засиленото ангажиране на всички заинтересовани страни, включително организациите на гражданското общество.

4.6. Всички държави, с изключение на Босна и Херцеговина, са създали координационни органи на високо равнище за изменението на климата за включване на действията в областта на климата в други секторни политики, особено икономическо развитие, енергетика, транспорт и селско стопанство, с цел да бъдат взети предвид притесненията и коментарите на всички съответни заинтересовани страни при изготвянето на стратегически и политически документи и законодателство. ЕИСК препоръчва всички те да включват представители на ОГО и социалните партньори от самото начало на регулаторните и/или законодателните консултации. ЕИСК препоръчва да бъде разработен механизъм, позволяващ навременно, прозрачно и ангажиращо отразяване на всички притеснения.

4.7. Тъй като голямата част от разходите за привеждането в съответствие с Директивата на ЕС за СТЕ ще трябва да бъдат поети от промишлеността, ЕИСК препоръчва гражданското общество, промишлеността и сдруженията на предприятията да бъдат ангажирани специално в дейностите по повишаване на осведоеността и изграждане на капацитет по отношение на Директивата за СТЕ. Тя поставя изискване за сериозни инвестиции за Западните Балкани, особено за държавите с големи промишлени отрасли, тъй като те не разполагат с достатъчно капацитет за справяне с последиците от Директивата, които са свързани не само с инвестиции, но и изискват промени в регулаторната среда, управлението, наблюдението, отчетането, проверката и акредитацията на емисиите.

5. Енергетиката в Западните Балкани

5.1. ЕИСК подкрепя енергийния съюз и рамковите политики в областта на климата и енергетиката до 2030 г., насочени към постигане на целите на Парижкото споразумение. Държавите от Западните Балкани имат задължението да се присъединят към тези политики, но следва да участват по-активно и да бъдат ангажирани с енергийния съюз още от началните дискусии.

5.2. ЕИСК подкрепя съвместната декларация „Преход към чиста енергия в Западните Балкани“ от 2019 г., договорена от министрите на енергетиката и околната среда от Западните Балкани, относно принципите за устойчиво развитие на водноелектрическа енергия в Западните Балкани ⁽¹⁴⁾, и припомня, че приносът и силното ангажиране на организациите на гражданското общество бяха от съществено значение при тяхното приемане. ЕИСК счита, че макар това да са добри първи стъпки, е необходимо да бъде направено още.

⁽¹²⁾ Според оценки на Световната здравна организация повече от 80 % от заболяванията, нараняванията и смъртните случаи, дължащи се на изменението на климата, ще засегнат децата.

⁽¹³⁾ Косово не е страна по Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата (РКООНИК) и следователно няма национално определен принос, но е приела стратегията относно изменението на климата.

⁽¹⁴⁾ Водноелектрическа енергия наред с други възобновяеми енергийни източници; приоритетна рехабилитация на съществуващите структури, ограничен брой допълнителни големи източници на водноелектрическа енергия; мрежово интегриране на възобновяемите енергийни източници и регионален пазар на електроенергия, интегрирано управление на водните ресурси; вземане под внимание на въздействието на промените; вземане под внимание на въздействието на развиването на водноелектрическата енергия върху околната среда; както и трансгранични съображения и принципи за устойчивост при планирането на водноелектрическата енергия.

5.3. В съответствие с това ЕИСК препоръчва на социалните партньори и на организациите на гражданското общество от Западните Балкани да бъде дадена възможност да играят активна и конкретна роля в дейността на Обсерваторията на енергийната бедност на ЕС, включително представяне на предложения.

5.4. ЕИСК счита, че усилията за изпълнението на целите от Париж и устойчивият растеж като цяло трябва да бъдат подкрепени от съвременни, уместни за целта, *подходящи действия* за региона. Това включва развиването на съвременна „ориентирана към бъдещето“ инфраструктура, създаването на адекватна законодателна и регулаторна рамка и възприемането на нови технологии и на съответните стопански модели за „екологично и приобщаващо“ развитие на икономиките в региона. В конкретно отношение това ще означава изграждането на „интелигентни“ мрежи за пренос и разпространение на електроенергия за компенсиране на все по-големия дял възобновяеми енергийни източници, които не са достъпни през цялото време, в микса за производство на електроенергия. Също така развитието на пазари в рамките на деня, балансиращи пазари и пазари за съхранение е от полза за ръководените от пазарите решения за подходящо разпределяне на ресурсите във вече променящия се енергиен микс от изкопаеми горива към по-чиста енергия.

5.5. ЕИСК счита, че надеждната, съвременна и прозрачна законодателна и регулаторна рамка е от ключово значение за развитието на пазара на енергия и за привличането на нови инвестиции, необходими за финансирането на нова инфраструктура и капацитет. Ролята на Енергийната общност⁽¹⁵⁾ и на транспонирането и прилагането на *достиганията на правото на ЕС* е условие *sine qua non*. Също така трансгранични дейности като търговията с електроенергия могат да доведат до голяма ефективност и до икономии по отношение на енергията и разходите, ако участниците на пазара се придържат към сходни правила по отношение на спазването на законодателството в областта на околната среда и ценообразуването на въглеродните емисии. Следователно ролята на регулаторния съвет на Енергийната общност е от първостепенно значение и ще трябва да бъде укрепена, като се има предвид, че устойчивият избор изисква добре функциониращи трансгранични пазари. ЕС следва да подкрепи Секретариата на Енергийната общност при подпомагането на регионалните правителства да създадат надеждни интегрирани национални планове в областта на енергетиката и климата, ръководени от целите за 2030 г. за региона. Националните планове в областта на енергетиката и климата следва да отразят амбицията, необходима за декарбонизирането на икономиката, като вземат под внимание предпазните мерки в областта на околната среда. Те следва да съдържат политики и мерки, свързани с намаляването на емисиите на парникови газове във всички ключови сектори с емисии, за постигане на целите за 2030 г. и техния принос съгласно Парижкото споразумение, както и перспектива за превръщане на икономиката в неутрална по отношение на климата до 2050 г.

5.6. ЕИСК призовава подходящ процент от бюджетните средства в рамките на Инструмента за предприемаческа помощ (ИПП) да бъдат заделени за прехода към зелена икономика. Той изразява съжаление във връзка с ниската интензивност на НИРД в Западните Балкани и призовава те да вземат по-добро участие в съществуващите програми на ЕС, включително „Хоризонт Европа“, тъй като тези инвестиции са от решаващо значение за разработването на нови технологии за ефективен преход към зелена икономика.

5.7. Тъй като иновациите играят жизненоважна роля в променящия се ландшафт на енергетиката, ЕИСК препоръчва сериозното разглеждане за Западните Балкани на *разпределената енергия*, т.е. енергията, която се произвежда и консумира на местно равнище. Тъй като регионът има обширни планински вериги, не е лесно, нито е икономически ефективно да се подкрепи сериозното разгръщане на електроенергийни мрежи с високо и средно напрежение. Сегашните технологични решения са много по-подготвени и икономически обосновани за подкрепа на разпределената енергия. Настоящият опит на ЕС и неговата подкрепяща законодателно-регулаторна рамка за *произвеждащите потребители и енергийните общности* могат да подкрепят този новаторски подход. Подобни стопански модели могат да осигурят по-подходящи решения за адаптиране на местните потребности и характеристики, при които местните участници могат да участват пряко в намирането на устойчиви решения и по този начин да носят *отговорност* за прехода към устойчиво развитие.

5.8. Освен това ЕИСК счита, че *енергийната ефективност* има голям потенциал в Западните Балкани. Модернизирането на жилищния фонд, включващ обществени и частни сгради, промишлени и други дейности, ще доведе до големи икономии на енергия и разходи, като същевременно ще бъде насочено към решаването на важния проблем с енергийната бедност. Икономията на енергия е важна част и от стопанския и социален модел за „местна енергия“, тъй като оползотворяването на топлинна енергия за промишлена и/или битова употреба има смисъл на местно и регионално равнище. Загубите при разпределението също са високи в повечето държави в региона и се нуждаят от значителни инвестиции. Следователно и тук финансирането от ЕС и международното финансиране би могло да бъде от ключово значение за развиването на *ефикасно производство и потребление на енергия на местно равнище и със слабо въздействие*. С оглед на ограничените средства на държавите в региона такова финансиране ще бъде необходимо, като се има предвид първоначалната капиталоемкост на инвестициите и техният сравнително дълъг период на амортизация. Европейските технологии са подготвени в техническо и в икономическо отношение и поради това са подходящи за региона. ЕИСК призовава ЕС и съответните финансови органи да се ангажират повече с местни и регионални проекти за енергийна ефективност.

⁽¹⁵⁾ Енергийната общност, която беше създадена през 2006 г. (и чийто мандат беше удължен през 2016 г.), има за цел да разпространи правилата и принципите на вътрешния пазар на ЕС сред своите членове: Европейския съюз, Албания, Босна и Херцеговина, Северна Македония, Косово, Черна гора, Сърбия, Молдова, Украйна, към които са асоциирани Армения, Грузия, Норвегия и Турция. Седалището ѝ е във Виена. www.energy-community.org

5.9. ЕИСК призовава Енергийната общност, която има за цел да разшири достиженията на правото на ЕС в областта на енергетиката, климата и околната среда така, че да обхванат и държавите, обхванати от процеса на разширяване, и съседните държави, за да се интегрират в още по-голяма степен и по-тясно с проекта за енергийния съюз, особено по отношение на горепосочените приоритетни действия. Организациите на гражданското общество следва да бъдат ангажирани системно и да участват в срещите на Енергийната общност.

6. Свързаност на Западните Балкани

Транспорт

6.1. ЕИСК напълно подкрепя развитието на съвременни, ориентирани към бъдещето транспортни мрежи в региона с цел повишаване на трансграничната търговия и мобилност. Предвид необходимостта от драстично подобряване на съществуващите градски, автомобилни и особено остарели железопътни мрежи на Западните Балкани, всяко ново строителство следва от самото начало да бъде такова, че да подпомага електронната мобилност или чистия водород, а при необходимост и превозните средства на газ. Това ще позволи инфраструктурата да бъде солидна и приложима в продължение на няколко десетилетия, като същевременно ще подобри качеството на въздуха и ще намали износа на горива.

6.2. За всяко от избраните възможни устойчиви решения (напр. електромобилност, биогорива, чист водород) ЕС и европейските дружества и експертен опит могат да помогнат за плавното им въвеждане в региона. ЕИСК приканва Западните Балкани да се ангажират активно с публични и частни участници от ЕС и да предприемат смели стъпки при развиването на своите транспортни мрежи. ЕИСК препоръчва да бъдат взети предвид и примерите за най-добрите практики в ЕС, като например плановете за устойчива градска мобилност. Тези инициативи могат да бъдат осъществени чрез Транспортната общност, която все още не е много активна организация.

ИКТ

6.3. Мрежите за данни и ИКТ се превръщат в гръбнака на икономическата, промишлената и социалната дейност. Освен това съществува пряка връзка между ИКТ и мрежите за бърз интернет и устойчивото развитие — поради ефикасния избор, подпомогнат от автоматизацията, която интелигентните мрежи са способни да подкрепят, напр. интернет на нещата, интелигентни градове и села, интелигентни измервателни устройства, свързани превозни средства и т.н. Необходим е мащаб за финансирането на такива мрежи и технологии, които понастоящем са скъпоструващи, но потенциално могат да доведат до промени в икономиките от региона. Ето защо ЕИСК призовава за насочване на финансиране от ЕС за това, но и приканва Западните Балкани да работят заедно за разработването на регионален генерален план за внедряване на бърз интернет, което ще им предостави възможност да договорят съвместни договори и да постигат по-добри условия чрез колективно договаряне и мащаб.

7. Природни ресурси, биологично разнообразие и мерки в областта на хранително-вкусовата промишленост в Западните Балкани, възможности за растеж

7.1. Западните Балкани имат богато биологично разнообразие и девствени местообитания с висока степен на залесяване, които са изправени пред редица заплахи, включително разрастване на застроени райони в градските и крайбрежните зони, въгледобивни дейности, лошо регулирано развитие на малки водоелектрически централи, построени без всеобхватен анализ на тяхното въздействие върху биологичното разнообразие, и нерегламентиран лов и изсичане на дървесина. Правителствата са предприели редица стъпки за опазване на видовете и местообитанията и са увеличили дела на защитената територия.

7.2. ЕИСК препоръчва крехките икономики на Западните Балкани да проучат възможностите за по-голяма ефективност по отношение на ресурсите и за преминаване към кръгова икономика, да разработят и прилагат механизми за трайно опазване на застрашени ландшафти и местообитания с висока стойност за съхранението и социална стойност (включително реки), както и да се стремят към въвеждането на нови екологосъобразни технологии. Богатото биологично разнообразие и девствените местообитания на региона имат значителен икономически потенциал за екотуризъм и агротуризм, но е необходимо подобряване на капацитета и на спазването на законодателството. Средно ефективността по отношение на ресурсите е много ниска, докато тяхната производителност е пет пъти по-ниска от средното за ЕС, при слаба практика за рециклиране и управление на отпадъците. За да се подобри положението, е необходимо преминаването към кръгова икономика, както и разработването и използването на нови екологосъобразни технологии в региона.

7.3. ЕИСК препоръчва държавите да възприемат изцяло принципите на предложената наскоро стратегия на ЕС за биологичното разнообразие⁽¹⁶⁾, като се постави специален акцент върху разширяването на обхвата на защитените зони, включително стриктно опазване и възстановяване на местообитанията, чието състояние е влошено. Съответно силно се насърчава преразглеждането във възможно най-кратък срок на националните стратегии и плановете за действие в областта на биологичното разнообразие и/или — най-малкото — представянето на националните ангажименти по отношение на най-важните цели.

⁽¹⁶⁾ Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г., COM(2020) 380 final (20 май 2020 г.).

7.4. Изменението на климата влияе и върху производството на храни и веригите за създаване на стойност и причинява значителни щети и производствени загуби в секторите на зърнените култури, животновъдството, рибарството и лесовъдството. В наскоро предложената стратегия на ЕС „От фермата до трапезата“⁽¹⁷⁾ следва да бъдат определени ръководните принципи за разработване на регионална и национална стратегия за селското стопанство, включително намаляване на пестицидите, торовете и антибиотиците, за да се произведат устойчиви храни и да се гарантира, че земеделските стопани имат прилични доходи на поносими цени, като същевременно постепенно бъдат премахнати вредните за околната среда субсидии.

8. Хоризонтални условия за успешен устойчив преход на Западните Балкани

8.1. ЕИСК припомня, че успешният преход към по-екологосъобразни Западни Балкани не може да се осъществи без основни благоприятстващи условия основно по отношение на стабилните и прозрачни национални политически рамки и политическата воля. Принципите на правовата държава в глава „Основни въпроси“, определени съгласно преразгледаната методология за присъединяване, са основна ценност, на която се основава ЕС и която основателно определя скоростта на процеса на присъединяване. Дефектите в тях създават неблагоприятна среда за промени и инвестиции и за така необходимия преход към по-устойчиви общества.

8.2. Ето защо ЕИСК призовава националните органи в региона да предприемат спешни, всеобхватни и съдържателни мерки, за да гарантират ефикасно и прозрачно функциониране на публичната администрация, да се борят с корупцията и да я изкореняват, да гарантират пълна независимост на съдебната система, да създадат предсказуема и привлекателна стопанска среда и еднакви условия на конкуренция (напр. да гарантират прозрачност на пазара, регулаторна яснота и открити консултации с всички заинтересовани страни), да насърчават иновациите и конкурентоспособността и да засилят участието на социалните партньори и ОГО, тъй като това е единственият начин да се постигнат осезаеми и дългосрочни резултати.

8.3. Организираното гражданско общество посредством всички свои компоненти, социални партньори и други организации играе централна и активна роля в стремежа към устойчиво развитие на Западните Балкани. Тяхната връзка с обществото е такава, че могат да бъдат катализатор за силна обществена подкрепа и легитимност на тази политическа цел. Организираното гражданско общество ще има съществена роля за насърчаването на устойчивото развитие като „активен обществен избор“, а оттам и избор, който да бъде възприет и подкрепен от всички в целия политически и социален спектър.

8.4. ЕИСК припомня на властите на Западните Балкани колко е важно да се гарантира свободата на сдружаване и да се осигури благоприятно гражданското пространство за силен и ефективен граждански диалог. Той приканва всички правителства на държавите от Западните Балкани да приемат национални стратегии за създаване на благоприятна среда и изграждане на капацитет за социалните партньори и ОГО, както и за техните съпътстващи планове за действие.

Брюксел, 18 септември 2020 година.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Luca JAHIER

⁽¹⁷⁾ Стратегия „От фермата до трапезата“, COM(2020) 381 final.